

Timișoara – oraș liber în 20 decembrie 1989. Mit sau realitate?*

“On December 20th 1989, Timisoara became the first free city of Romania”, is a phrase which we have often heard after the revolution. The idea is backed up by a commemorative plaque displayed at the Prefect’s Office of Timis County. From the beginning, I was quite intrigued by this phrase, because, after I had been arrested once in the evening of 16th of December 1989, I was kept in custody until the 22nd of December, after the escape of Ceausescu. How can anyone say that Timisoara was a free city on the 20th of December 1989 if I, and others like me, were still detained for having participated in the revolution, even after that date? December 20th 1989 was the day when the army withdrew to barracks and most of the people who had been previously arrested were released. This does not mean however, that Ceausescu’s regime had given up the fight and Timisoara was indeed a free city.

Keywords: Timisoara, 20th of December, free city

„În 20 decembrie 1989 Timișoara a devenit primul oraș liber al României” este o propoziție pe care am auzit-o deseori după Revoluție. Ideea este susținută și de o placă comemorativă pusă la sediul Prefecturii Timiș. De la început am fost intrigat de această susținere, deoarece, personal, după ce fusesem arestat în seara de 16 decembrie 1989, fusesem ținut în arest până în 22 decembrie inclusiv, după fuga lui Ceaușescu¹. Cum se poate zice că Timișoara a fost oraș liber în 20 decembrie 1989 dacă eu, și alții ca mine, am fost ținuți în arest pentru participarea la Revoluție și după această dată?

20 decembrie 1989 este ziua când armata s-a retras în cazărmi și o bună parte din arestați au fost eliberați. Acest lucru nu înseamnă însă că regimul Ceaușescu renunțase la luptă și că Timișoara era, cu adevărat, un oraș liber.

Eliberarea arestaților din 20 decembrie 1989 n-a fost completă. Au fost eliberați doar revoluționarii reținuți la închisoarea de pe Strada Popa Șapcă. Cei care se aflau în beciurile Miliției Județene (clădire comună cu cea a Securității) au rămas, în continuare, în arest și au fost anchetați inclusiv în noaptea de 21/22 decembrie 1989. M-am aflat în grupul acesta, alături de răposatul doctor Teodor Tăut (care, după Revoluție, avea să devină consilier municipal), de Doru Berejovschi, care era împușcat în mână, de Sandu Mihai și de alții. Doar după fuga lui Ceaușescu am fost scoși din beciul Miliției, ni s-au înapoiat hainele civile (căci fuseserăm îmbrăcați în uniforme de pușcăriași) și am fost urcați într-o dubă din care apoi am evadat².

Iată ce afirma în 5 iunie 1990 martorul Gheorghe Sălăjan, ofițerul de Securitate însărcinat cu cercetarea penală din cadrul Securității Timiș, la procesul Revoluției din Timișoara, declarație difuzată de Radio Timișoara la momentul respectiv: „Din data de 20 rețin că au fost, s-a cerut eliberarea reținuților și au fost eliberați majoritatea, mai puțin – din câte am aflat ulterior – 12 persoane, care au fost transferate apoi în arestul Miliției. (...) În data de 21 seara, locotenent-colonel Carașcă a fost chemat la domnul general Macri și a venit înapoi și a spus că trebuie să lucreze cu Miliția la niște dosare, să fie gata până dimineața, că pleacă la București. Eu am spus că rămân în birou, el a plecat la Miliție și dimineața, în jurul orei șase, a revenit cu aceste dosare. Nu m-am uitat înăuntru în ele, dar erau dosare de urmărire penală, cu coperti de dosare de urmărire penală. I-a pus pe câțiva ofițeri să semneze prima fișă și a plecat la București cu avionul de 9,00-9,30 cu domnul colonel adjunct al lui Tudose, adică și cu încă

* Comunicare susținută în 10 decembrie 2011, cu prilejul simpozionului *Revoluția din Decembrie 1989. Timișoara, primul oraș liber al României*, organizat de Asociația Memorialul Revoluției, sub patronajul Consiliului Județean Timiș și în colaborare cu Muzeul Banatului și cu Biblioteca Județeană Timiș.

¹ Am relatat despre experiența trăită în Revoluție în cartea mea, *Falsificatorii istoriei*, Editura Almanahul Banatului, Timișoara, 1994 (reeditată în 1995 la Editura Marineasa).

² Lucruri pe care, de asemenea, le-am povestit în *Falsificatorii istoriei*.

cineva. Cu doi ofițeri de la Miliție au plecat la București să ducă aceste dosare – din câte am înțeles eu – generalului Vlad”³.

Așadar, pe 21 decembrie, când chipurile Timișoara era oraș liber, mai existau persoane ținute în arest la Inspectoratul Județean Timiș al Ministerului de Interne, cărora Securitatea le întocmise dosare penale care urmau să fie trimise la București generalului Vlad. Regimul comunist a eliberat majoritatea arestaților în 20 decembrie, căci menținerea în arest a aproape 1000 de persoane era un puternic imbold pentru rudele și prietenii acestora să continue manifestația. A fost un efort de potolire a populației, dar pe cei considerați instigatori nu i-a eliberat, ci le-a întocmit dosare penale.

20 decembrie a fost ziua în care Ceaușescu s-a întors din Iran. Activiștii regimului ceaușist nu erau oameni cu inițiative proprii, ci persoane obișnuite să urmeze, în toate domeniile, „indicațiile prețioase” ale dictatorului. Și în ceea ce privește reprimarea Revoluției, odată cu revenirea în țară a lui Ceaușescu, este de presupus că toți activiștii au așteptat indicațiile comandantului suprem, neîndrăznind să ia inițiative proprii într-o problemă atât de delicată.

Fraternizarea armatei cu populația – refuzul subunităților militare de a mai trage în populație și, în unele situații, urcarea manifestațiilor pe tehnica militară, petrecută în Timișoara în 20 decembrie 1989, s-a făcut la presiunea manifestațiilor și la inițiativa comandanților militari de rang inferior – comandanți de pluton sau de companie. O arată relatările despre această fraternizare⁴. În fața unei asemenea situații, comandanții represivii s-au temut de posibila ajungere a armamentului în mâinile demonstrațiilor (ceea ce, la scară mică, se și întâmplase) și, pentru a evita acest lucru, au poruncit retragerea armatei în cazărmi. Această retragere nu a însemnat însă renunțarea la ideea reprimării Revoluției, ci doar o schimbare de strategie.

Aducerea gărzilor patriotice din Oltenia în 21 decembrie – „mineriada zero”, cum o numea Lorin Fortuna – a fost tocmai această nouă strategie hotărâtă de regimul ceaușist. Din fericire, eșuată. Ținând seama de sistemul unipersonal de conducere al regimului ceaușist, este de presupus că Nicolae Ceaușescu însuși a aprobat încercarea de reprimare a Revoluției cu ajutorul gărzilor patriotice din Oltenia.

Ziarul „Victoria” nr. 6 din august 1990, editat de Societatea „Victoria” a conducătorilor revoluției de la Timișoara, dezvăluie un alt fapt care pune la îndoială ideea că Timișoara era oraș liber înainte de căderea lui Ceaușescu: este vorba de încercarea Frontului Democratic Român (lideri ai acestuia fiind în redacția „Victoria”, deci ziarul este bine informat asupra acestei probleme) de a tipări un manifest anticeaușist în data de 21 decembrie 1989. Iată fragmente din declarația lui Sergiu Știrbu, directorul Poligrafiei din Timișoara în decembrie 1989, reproducă de ziar: „Era în seara de 21 decembrie, materialul trimis de F.D.R. ajunsese la noi și se procedase la culegerea textului pentru a-l putea tipări. În acel moment, și-a făcut apariția trupa de intervenție. La câteva secunde doar, după ce am primit mesajul de la poartă, ușa biroului meu a sărit în lături, împinsă cu piciorul de comandantul acestei trupe, care mi-am dat seama că erau parașutiști (sosiți de la Caracal). Am rămas surprins de duritatea cu care acționau și se manifestau. (...) Acest comandant mi-a poruncit să-i spun dacă se tipărea ceva la ora respectivă. La negarea mea, ne-au cerut să coborâm împreună în secții și să constate dacă afirmația mea este adevărată. (...) deoarece în curtea întreprinderii pătrunseseră niște demonstrați, sărind gardul, fără ca grănicerii să riposteze, comandantul parașutiștilor a reproșat asta maiorului de grăniceri și l-a amenințat că va fi împușcat. (...) Apoi am coborât cu toții pentru a merge prin secții. Ajuns jos, în hol, am văzut doi oameni care stăteau cu mâinile la ceafă, sub controlul

³ *Procesul de la Timișoara*, vol. IV, Editura Mirton, Timișoara, 2006, p. 1719. Subiectul este reluat și la pp. 1725, 1736.

⁴ Vezi, de pildă, mărturia lui Neculae Bădilescu, în Titus Suci, *Lumea bună a balconului*, Helicon Banat Timișoara, an neindicat, dar probabil 1995, pp. 67-87.

Faptul că retragerea în cazărmi a armatei nu a însemnat renunțarea la represiune este arătat și de planul pentru atacarea clădirii Operei și capturarea membrilor comitetului revoluționar – Frontul Democratic Român – care se înființase acolo. „În după-amiaza zilei de 21 decembrie am fost chemat de generalul Gușe, care mi-a spus că se va constitui o echipă care să pregătească un plan de capturare a liderilor din balconul Operei și eliberare a pieței. Pregătirea aceasta a fost ordonată de Coman, personal”, spunea colonelul Remus Ghergulescu, într-un interviu din „Jurnalul național”⁵. Planul n-a mai fost pus în practică datorită căderii lui Ceaușescu.

Abia în 22 decembrie, la ora 9 dimineața, a existat un ofițer român – Viorel Oancea – care a avut curajul să-și exprime adevărul cu manifestanții de la balconul Operei. „Ca să ne facem o idee despre orientarea conducerii armatei în acele momente, edificatoare este atitudinea generalului Gușe, primul loțitor al ministrului Milea, care s-a sinucis. Gușe îl amenința pe Oancea că îl va trimite în tribunal pentru faptul de a fi vorbit poporului în numele armatei. Mai mult, s-a încercat și trecerea la fapte: procurorul militar Izdrescu s-a înfățișat la sediul unității, unde Viorel Oancea era deja reținut”, explică Miodrag Milin în cartea sa, *Timișoara 15-21 decembrie '89*. Amintesc că același procuror militar Izdrescu a condus parchetul militar Timișoara și după 22 decembrie 1989, ocupându-se de depistarea vinovaților de reprimarea revoluției.

În concluzie, în perioada 20-22 decembrie 1989, Timișoara nu poate fi numită un oraș eliberat de dictatura comunistă. Revoluționarii considerați instigatori de către autorități au fost menținuți, în continuare, în arest, fiind anchetați inclusiv în noaptea de 21/22 decembrie. Presa comunistă locală înfiera revoluția, iar încercarea Frontului Democratic Român de a tipări un manifest anticeaușist a fost zădărnicită în seara de 21 decembrie. Autoritățile comuniste locale au încercat alte strategii de reprimare (aducerea civililor din Oltenia) și plănuiau intervenția în forță asupra clădirii Operei. Când un ofițer s-a alăturat deschis manifestanților, ținând o cuvântare din balconul Operei, s-au făcut pregătiri pentru tragerea sa la răspundere.

Marius **MIOC**

⁵ Răzvan Belciuganu, *Revolta de la Timișoara a venit pe filiera iugoslavă*, <http://jurnalul.ro/campaniile-jurnalul/decembrie-89/revolta-de-la-timisoara-a-venit-pe-filiera-iugoslava-526598.html>, accesat 22 octombrie 2013.